

Halide Edib Adivar

Son Eseri

HALİDE EDİB ADIVAR
SON ESERİ

Can Modern

Son Eseri, Halide Edib Adivar

© 2008, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Evkaf-ı İslamiye Matbaası, 1919

Can Yayınları'nda 1. basım: 2008

4. basım: Nisan 2020, İstanbul

Bu kitabın 4. baskısı 500 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Mustafa Çevikdoğan

Düzeltili: Aylin Samancı Elmasdağ

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Arı Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 44009

ISBN 978-975-07-3353-6

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750733536

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

HALİDE EDİB ADIVAR
SON ESERİ

ROMAN

♥can

Halide Edib Adıvar'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Ateşten Gömlek, 2007

Handan, 2007

Mor Salkımlı Ev, 2007

Sinekli Bakkal, 2007

Türk'ün Ateşle İmtihani, 2007

Vurun Kahpeye, 2007

Yolpalas Cinayeti, 2008

Tatarcık, 2009

*Türkiye'de Şark-Garp ve Amerikan
Tesirleri*, 2009

Âkile Hanım Sokağı, 2010

Kalp Ağrısı, 2010

Zeyno'nun Oğlu, 2010

Çaresaz, 2011

Sevda Sokağı Komedyası, 2011

Kerim Usta'nın Oğlu, 2012

Dağa Çıkan Kurt, 2014

Yeni Turan, 2014

Hindistan'a Dair, 2014

*Ateşten Gömlek (Günümüz
Türkçesiyle)*, 2014

*Vurun Kahpeye (Günümüz
Türkçesiyle)*, 2014

*Türkiye'de Şark-Garp ve Amerikan
Tesirleri II*, 2015

Döner Ayna, 2015

Sonsuz Panayır, 2016

Halka Doğru, 2017

HALİDE EDİB ADIVAR, 1882'de İstanbul'da doğdu. Üsküdar Amerikan Kız Koleji'nde okudu. 1908'de yazmaya başladığı kadın hakları hakkındaki yazılarından dolayı kimi kesimlerin düşmanlığını kazandı. 31 Mart Ayaklanması sırasında Mısır'a kaçmak zorunda kaldı. 1909'dan sonra öğretmenlik, müfettişlik yaptı. Balkan Savaşı yıllarında hastanelerde çalıştı. 1919'da Sultanahmet Meydanı'nda, İzmir'in işgalini protesto mitinginde tarihî bir konuşma yaptı. 1920'de Anadolu'ya geçerek Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Onbaşı ve üstçavuş rütbeleri aldı. Savaşı izleyen yıllarda Cumhuriyet Halk Fırkası'yla fikir ayrılıklarına düştü. Bunun sonucunda 1917'de evlendiği ikinci eşi Adnan Adıvar'la birlikte Türkiye'den ayrıldı. İlerleyen yıllarda konferanslar vermek üzere ABD'ye gitti, Mahatma Gandhi tarafından Hindistan'a çağrıldı. 1939'da İstanbul'a dönen Halide Edib, 1940'ta İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz Filolojisi Kürsüsü başkanı oldu, 1950'de Demokrat Parti listesinden bağımsız milletvekili seçildi. 1954'te istifa ederek evine çekildi. 1964'te öldü.

Büyük hayatını yaşamadan ölen Müfide'ye

Yayıncının Notu

Bu kitabı hazırlarken yazarın diline, üslubuna, kelime tercihlerine müdahale etmedik; sadece imlasını günümüz kurallarına uyarladık. Artık pek kullanılmayan Arapça, Farsça kelimeler için kitabın sonunda bir sözlük hazırladık. Yabancı kelimeleri de özgün şekilleriyle yazmaya çalıştık. Gündelik hayata ve döneme dair gerekli bilgiler için sayfa sonlarına dipnot düştük.

Son Eseri, ilk olarak 1919'da, Evkaf-ı İslamiye Matbaası'nda basılmıştır. Daha sonra önemli değişikliklerle 1939'da ve 1944'te Ahmet Halit Kitabevi'nde yeni harflerle iki baskısı yapıldı. Elinizdeki kitabı yayına hazırlarken 1944 metnini esas aldık. Gerek gördükçe diğer baskılara da başvurduk.

Mukaddime

Son Eseri['ni] ithaf ettiğim Ressam Müfide¹, pek genç ölen ve çok sevdiğim eski bir arkadaş ve dosttu. Kahramanı bir genç kız olan bu roman, onun hayatını tasvirde ziyade ismini yaşatmak için yazılmıştı. Tekrar basmaya karar verilince sırf Müfide'nin ismi mevzu olduğu için baştan okudum. Ve hiçbir eski esere yapmadığım şeyi yaptım. Yani imkân dairesinde ıslaha çalıştım. Herhalde romanın kendisini yazmak için vaktiyle sarf ettiğim zamandan daha çok vakit verdim. Yine de memnun değilim. Çünkü mevzu bana ziyan edilmiş eski bir facia gibi geldi. Herhalde lisan mübalağalarına, vakaların fazla bariz tezatlarına imkân dairesinde dokundum. Esasından, tabii bir şey değiştirmedim. Yalnız bir şahıs değişti, o da Donna Ancelo. Çünkü bu nevi fazla hassas ve edebiyata meraklı ihtiyar kızlar hem daha çok Cermenler arasında bulunuyor hem de Viyana'da oturan bir ailenin Viyanalı bir kadınla dost olması daha mümkün görünüyor. Bir de yer değişti. Kâmuran'ın son oturduğu şehir. Çünkü o zaman Avrupa'da sefaret muhiti zihniyetine göre verem hastası Mısır'a değil cenup sahillerine gönderilirdi. Şimdi de bunun değişmiş olduğuna emin değilim. Hulusa, bir romancıya eski eserlerinin bazıları, bir türlü yakasını bırakmayan fena bir rüyaya benziyor. Bilhassa gençlerin –eski ve yeni zamanda– sanat eserlerini fazla aceleyle ortaya atmaları bu geçmiş rüyaları biraz daha karışık bir hale sokuyor.

Halide Edib

1. Müfide Kadri (1890-1912). (Y.N.)

1

Romancı Niçin Yazar

1 Haziran

Otuz yedi yaşındayım ve romancıyım. Hayatımı yazılarımla kazanırım. Bu, bizim memlekette şöhret almış ve uzun senelerden beri kendini halka okutmuş bir adam demektir. Karşımdaki kitap rafında eserlerim sırayla duruyor... Bunlar memleketin edebiyat tarihinde beni yavaş yavaş yükselten birer basamak. Fakat bütün bunlar beni herkesten başka bir insan yapmıyor. Hele son üç senedir herhangi bir adamdan farkım yok; çünkü eser ismine layık bir şey ortaya atamadım. Bununla beraber içimde bir rahatsızlık var, unutulmaktan korkuyorum. Eskilerinden üstün olmasa da onlar derecesinde mutlak bir roman yazmak istiyorum. Niçin? Şöhret için mi, para için mi?

Şöhret? Bu kısa süren bir zevk. Para? O bir gaye değil fakat sarf etmeyi sevdiğim bir şey. Onun için biraz kıymeti var. Düşünüyorum. Eğer yazmaktan para ve şöhret gibi iki geçici kıymet ve zevk elde edemezsem acaba yazı yazar mıydım? Evet. Benim sanatımın başlı başına bir gayesi yok gibi. Bence yazmak, yaşamakla bir. Tıpkı baharda yapraklanan ağaçlar, tomurcuklanan çiçekler gibi. Tabiat kış günleri içine hayat toplayarak, onu baharda etrafına saçıyor. Yazıcı da öyle. İçinde biriken hayat bazen taşacak kadar çok oluyor, onlara şekil verip içinden çıkarmazsa

boğuluyor. Herhalde ben yazı odamın kapısını kapayıp mevzumla baş başa kalınca yükünü atacak yer bulan bir hamal gibi seviniyor, rahat ediyorum. Her romana başlar-ken içimde üst üste yığılmış şeyler arasında şaşırılmış kal-mış olan kafam kendisine yeni bir yol buluyor, etrafımı alan hırdavatı tekmeleyip dışarıya atıyor; ve bazen onlara yeni ve güzel kıyafetler de buluyor. Artık hayat bana de-ğil, ben hayata hükmediyorum. Diyorum ki, sanatın şairane ifadesi, hilkatin hayatı dünyaya saçtığı gibi sanatkârın kalbinde ve kafasında biriken hayatı kitap sayfelerine dökmesi; alelade tabiriyle, hamalın taşımaktan yorulup yükünü bir tarafa fırlatıp atması...

Elim değmişken bir itirafta bulunayım: Yazılarımı kendi hayatımdan çıkardığımı iddia edenler tamamen yanılmıştır. Ben sanatımı kendimden değil başkalarının hay-yatından aldım, yani tufeyli bir mahluk gibi başkalarının hesabına, başkalarının hislerini ve fikirlerini kullandım. Bana derler ki, bu kadar kudretle aşktan bahseden, kendi aşkı tatmamış bir sanatkâr olabilir mi? Bu soru doğru fakat yazıcılar için değil, yani romancılar için değil. Belki şair yahut musikişinas en çok kendi duygularını sanatına kor fakat romancı için bu kifayet etmez çünkü onun sahası daha çok geniştir. Onun malzemesi etrafındaki heyecan, etrafındaki ıstırap, düşünce yahut kahkahadır. Yalnız kendi tecrübelerini yazmaya kalkan romancı çabuk tükenir; başkalarının kafaları ve kalpleri içinde yaşayamayan romancı belki dünyaya bir tek şaheser verebilir; fakat ondan sonra yazdıkları birer kopya, birer tekrardan ibaret kalır. Dünyayı kendine mal edinemeyen romancı nihayet suyu sıkılmış bir limon kabuğuna benzer.

Benim son zamanlarda yazı yazmadığımın sebebi işte bu. Artık etrafımla alakam kesildi. Bu satırları, "Artık niçin roman yazmıyorsun?" diye aldığım birçok mektuba biraz cevap olsun diye yazıyorum.

Niçin yazmıyorum? Bunu zaman zaman kendime soruyorum. Artık bütün yaşayan şeylerin zaman zaman kendilerini ifade ettikleri bahar devri, yaratış devri benim için geçti mi? Çiçek açmaz kuru bir ağaç, ötmeyi unutmuş bir kuş mu oldum? Bunları sorarken başımı sallıyor, hayır, diyorum. O halde etrafına gölge salmayan, yemiş vermeyen hangi kütük baltadan kurtulur? Sanat-kâr bundan başka bir şey midir? Yaratıcı kudreti kalmayan bir yazıcı bir masaldan başka nedir? Ne kadar meşhur olursa olsun, okuyucularının kalbinde arşı ve ferşi göçmüş bir mabuttan farkı var mıdır?

Dün tâbiime yazılmamış bir roman sattım. Bunu mutlak yazmak lazım geldiğini hissettiğim için kafam her an bir mevzu bulmak için bin bir çeşit şeye müracaat ediyor. Fakat etrafımdakilerin hepsini birer vesileyle bir hikâyeye soktum, onlardan tekrar bahsetmek, bir tekrardan ibaret olacak. Üç sene evveline kadar yazıları-mın ekserisini hep başkalarınınkinden aldım. Üç senedir onlardan artık bıkmış, usanmış gibiyim. Hep kendi içimde yaşıyorum ve bunun için elimden bir şey çıkmıyor. Kendisine dalan adam, itiraf ederim ki etrafını göremiyor. Şimdiye kadar –bir tek kitap müstesna– bütün şöhetim kendimin olmayan hisler ve tecrübeleri yazmakla kazanıldı. Şimdi birdenbire içimde, tâbie sattığım eseri kendi hayatımdan çıkarmak arzusu uyandı. Bu emel bana bu üç senelik ömrümü didik didik edip kâğıt üzerine koymamı emrediyor. Buna karar verince bir şey içimden isyan ediyor! Bunu nasıl yapacaksın? Kendi hayatını nasıl satacağsın? Hususiyetlerini mukaddes bilmeyen, kendini teşhir edip para kazanan insanlardan öğrendiğini söylemez miydin, diyor.

Fakat ben bu sesi dinleyecek vaziyette değilim. Sanat hayatının uçurum noktasına gelmiş bir adamım. Mutlak bir yerden ilham almak lazım. Bu ilhamı mademki hariç-

ten alamıyorum, o halde kendi kendimden almam lazım. Fakat bu defaki mevzum kendi hayatım olacağına karar verdikten sonra da içim pek rahat değil. Bana bu üç senelik hayat pek yazmaya değer gibi gelmiyor. Fakat güneşin altında yeni olan ne var? Fırça, kalemtıraş, ses, yay, sahife, hatta kalem aynı şeyi başka başka şekiller atında tekrar edip durmuyor mu? Haydi Feridun Hikmet... Senin yapacağın şey suda yüzen balık gibi kendini hayatının günlük tecrübeleri içinde kaybetmekten kurtarmak. Başkalarını nasıl mikroskop altına koydunsa kendini de öylece koy. Fakat bu kolay değil. Benlik denilen şey bin çeşreli bir rüya... Parmakların arasından kayıp giden, sabit bir şekil alamayan bir su...

5 Haziran

Yukarıki satırları yazdıktan sonra kendimi hakikat bir mikroskop altına koydum, uzun uzun gözden geçirdim. Geçen günlerim bana dalgaları sayılmayan uçsuz bir deniz gibi göründü. Bunun hangi parçasını mevzu diye alacağım? Güneşin kaydattığı altın sahaları mı, ayın uyuttuğu büyü ve sırlı yarım aydınlıkları mı, karanlık ve fırtınalı parçaları mı, neşeli dakikaları mı, yoksa birdenbire nereden geldiği bilinmeyen hüzün akşamlarını mı?

Akrabamdan bir genç kadın vardır. Çok hayalidir, her yazdığımı okur. Hayli mütecessistir. Karım gece yatısı misafirliğine gittiği zaman ekseri bana gelir. Beni dalgın, somurtkan bulunca karşıma oturur, "Feridun Hikmet, gözünü soba ateşine dikip ne düşünüyorsun? Bana düşündüklerini söylesene," der.

Bugün onun sesini işitiyorum. İçimdeki boşlukta dolaşan hayalleri, yüreğimi hâlâ sızlatan acıları, hâlâ istemeyerek beni güldüren tuhaf şeyleri bir dosta tekrar eder gibi söylesem belki bir roman olacak. Hem de kurt-

ları ayıklanmış bir çiçek fidanı gibi yeniden filiz süreceğim. Ve kendimden böylece kurtulduktan sonra etrafımla kaybolan temas tekrar vücut bulacak, tekrar dünyanın hayatını benimseyeceğim... Evet, karar veriyorum. Bu defaki romanda şekil, teknik, silsile olmayacak. Ömrümün muayyen bir parçasını alıp kâğıt üstüne koyacağım. Roman bugün başlıyor. Belki devam ettiği müddetçe hiç büyük bir vaka olmayacak, o zaman geçmiş günlerde bu kuru eserin üstüne konulacak salça arayacağım. Belki de beklenilmeyen bir anda birdenbire fevkalade bir şey olacak. Kim bilir? Geceler gebe, sabahlar yenilik doğuran birer ana değil mi?

“İçimdeki didişme, karar almak için mücadele tamamen dinmişti. İstikbal denilen şey bana bir veyahimden ibaret geliyordu. O anda kader denilen kudrete her vakitten fazla inanıyordum. İkimiz de bir girdaba düşmüş iki çöp gibi bize hâkim olan kudretin içinde dönüp duruyorduk. Yeşil yapraklarının arasından, altından örümcek ağı telleri gibi güneş sızan bu serin ve sessiz yerde, onun yanında oturmaktan aldığım hazdan başka bir şey istemiyordum.”

Son Eseri, Halide Edib'in gençlik yıllarının verimi bir başyapıt. 1913'te tefrika edildikten sonra 1939 baskısında yazarın önemli değişiklikler yaptığı roman, sayfalarında edebiyatımızın en aykırı aşk hikâyelerinden birini barındırıyor. İki sanatçının; romancı Feridun Hikmet ile ressam Kâmuran'ın yasak aşkları ve aile üzerinden yaşadıkları içsel çatışmalar, başarılı psikolojik çözümlerle zenginleşiyor.

Kaleme aldığı her metinle yeniden tartışılan Halide Edib'in bütün eserleri, gözden geçirilmiş baskılarıyla Can Yayınları'nda.

#edebiyatımızınmirası #ilkdönemromanı #mektup #aşkhikayesi #Avrupa
#sanatçılar

 can

canyayinlari.com | f | | canyayinlari

roman

ISBN: 978-975-07-3353-6

9 789750 733536